

tohoto procesu mohou vznikat korupční příležitosti. Autorka (resp. autoři) se věnují takovým věcem, jako je vliv bikameralismu na blokování reformy, legislativní iniciativě, pozměňovacím návrhům a přílep-kům a imunitě členů parlamentu. V kapitole se objevuje celá řada zajímavých podnětů spojených s jednotlivými kroky a fázemi legislativního procesu a jejich potenciální problematičností ve vztahu ke korupci. Na druhou stranu některé z pasáží působí v současné podobě diskutabilním dojmem – dobře patrné je to na podkapitole věnované fungování dvoukomorového parlamentu. Stalo-li se někdy to, že v rámci legislativního procesu došlo „vinou“ dvoukomorovosti k pozastavení protikorupčního zákona, můžeme to chápat jako institucionální problém, který má navíc svědčit o systematickosti, respektive systémovosti? Podobným způsobem bychom mohli přece problematizovat celou řadu prvků standardního demokratického procesu. Respektive se můžeme zeptat jinak – kolikrát by k něčemu takovému muselo dojít, aby-chom mohli hovořit o systémovém problému? S tím souvisí výše uvedená poznámka o pomnutí kulturního rozměru korupce, respektive ochoty politiků využívat korupční příležitosti. Tyto příležitosti bychom přitom mohli spatřovat všude kolem nás. Je ovšem otázkou, zda existuje široká ochota tyto příležitosti využít. Ostatně, v předposledním odstavci závěru autorka něco podobného sama naznačuje, když hovoří o nutnosti výzkumu „mentality“ ve spojitosti s tématem korupce. Tyto dílčí kritické připomínky však nechápu jako jakoukoli definitivní kritiku, spíše jako polemiku mající sloužit k další odborné debatě o tématu.

Poslední část je pak zaměřená na kontrolní instituce, které jsou s otázkou korupce a boje proti ní spojené (Nejvyšší kontrolní úřad, Národní bezpečnostní úřad a Úřad pro dohled nad hospodařením politických stran a politických hnutí). I když je kapitola spíše detailně a informovaně popisná než rigorózně analytická (což nemíním ja-

ko výtku, ale jako konstatování), seznamuje nás v případě všech institucí s několika tématy: politickými souvislostmi v době vzniku úřadu, jeho formálním nastavením, personálním vedením a schopností plnit kontrolní funkci. Celou část považuji jednoznačně za nejprínosnější a nejpracovanější.

Jak jsem uvedl výše, publikace obsahuje řadu myšlenek a zpracovává řadu témat, která doposud v českém prostředí nebyla v souvislosti s korupcí hlouběji popsána. V tomto ohledu je kniha do značné míry skutečně novátorská, podnětná a přínosná a věřím, že si najde celou řadu vděčných čtenářů. Na druhou stranu některá z témat nepůsobí jako dotažená do konce. Pevně věřím, že publikace je zamýšlena nikoli jako definitivní závěr bádání v dané oblasti (jak sama autorka v úvodu konstatuje, publikace nemá za cíl přinášet definitivní odpovědi), ale především k odstartování debaty o tématu korupčních příležitostí a k navazujícímu výzkumu, do kterého se autorka, jak pevně věřím, zapojí. Pokud toto bylo cílem, podařilo se jej beze všeho naplnit.

Vladimír Naxera

Anna Durnová: *The Politics of Intimacy: Rethinking the End-of-Life Controversy*
University of Michigan Press 2018, 304 s.

Otázka legalizace eutanázie se v českém prostředí v posledních letech periodicky objevuje a zase mizí. Anna Durnová vnáší do této debaty inspirativní perspektivu, když k možnosti eutanázie pohlíží jako na otázku přání, svobody, autonomie a důstojnosti jednotlivce v závěru života a ptá se, zda je v rámci liberálních institucí takovou odpověď vůbec možno najít. K eutanázii přistupuje Durnová jako k jednomu z možných řešení kontroverzní situace, kterou je v moderní západní společnosti závěr lidského života a s ním spojená zásadní

otázka, jak má vypadat „dobrá smrt“. Na příkladu vývoje debaty o eutanázii ve Francii a v České republice ukazuje, jak je ve veřejném prostoru téma „dobré smrti“ tematizováno a proměňováno.

V prvních třech kapitolách Durnová představuje teoretickou perspektivu, s níž k otázkám závěru života přistupuje. Zásadním příspěvkem této publikace je uchopení kontroverze v závěru života jako důsledku vyjednávání, který Durnová nazývá politikou intimity. Intimitou je chápána sféra, kde se střetává kolektiv v podobě institucí a individuální emocionální zkušenost. Právě emocionální zkušenost je vnímána jako důležitý aspekt vytváření liberálně demokratických politik, je externalizací intimity, jinými slovy projevením individuality jednotlivce ve střetu s institucí. V případě závěru života se střetává zejména zdravotní systém a systém právní s osobní zkušeností umírajících a truchlících. Zatímco instituce nastavují kontext, v jehož rámci se individuální zkušenost umírání odehrává, tato individuální a emocionální zkušenost vnáší do systému nové prvky a požadavky, které jeho podobu mohou ovlivňovat.

Ačkoli diskuse týkající se systémových změn ovlivňujících závěr života vypadá ve Francii a v České republice významně jinak, ve čtvrté a páté kapitole Durnová ukazuje, že princip těchto debat, zkoumáme-li je z hlediska intimity, je obdobný. Francouzským případem analyzovaným v knize je diskuse vedená o legalizaci eutanázie a asistované sebevraždy v letech 2003–2016. Durnová představuje aktéry, kteří do debaty vstupují, a ukazuje, jak medializované zkušenosti umírajících ovlivňují vývoj legislativy týkající se asistované smrti. Analýza ukazuje, že zastánci a odpůrci eutanázie a asistované sebevraždy jsou v diskusi rámováni určitým způsobem, který pracuje právě s emocionální zkušeností aktérů. Ve francouzském případě jsou odpůrci eutanázie představováni jako experti, zástupci kolektivu, tedy institucí, které vytvářejí systém, v jehož rámci se umírá. Zastánci

asistované smrti jsou chápáni jako „neinformovaní občané“, kteří jsou mateni médií a situace umírajícího je pro ně v zásadě nepředstavitelná. Do tohoto prostoru pak vstupuje emocionální zkušenost trpících žadatelů o eutanázii, případně lékařů a příbuzných, kteří svým blízkým eutanázii nelegálně umožnili. Ti jsou zastoupeni neziskovými organizacemi a patientskými sdruženími. Argumentace obou stran kontroverze se přitom opírá o stejné hodnoty – právo na ochranu autonomie a důstojnosti a právo na to svobodně nakládat se svým životem, neohrožují-li život druhého. A jak Durnová ukazuje, oťřásá v základech samotnými hodnotami svobody, rovnosti a bratrství, na nichž francouzský politický systém stojí a které jsou v rámci tohoto sporu redefinovány.

Českým příkladem kontroverze na konci života není tolik veřejná debata o legalizaci eutanázie jako spíš vyjednávání toho, co je to dobrá smrt. Pozice, které jsou zaujímány v rámci české debaty, jsou tak v porovnání s těmi francouzskými méně jasné a rozdíly jsou subtilnější. Dva póly politiky intimity nachází Durnová v českém prostředí v rozporu mezi institucemi, kde lidé nechtějí umírat a umírají (nemocnice, LDN, domovy pro seniory), pojišťovnami a systémem sociálních dávek a neziskovým sektorem, který se snaží zajistit „dobrou smrt“ institucím navzdory. Emoční zkušenost jednotlivců stojících v opozici k systému je zde zastoupena aktivitami pražského domácího hospice Cesta domů, které nespočívají pouze v péči o umírající a truchlící, ale zejména v nastolování diskurzu, který je založen na osobní zkušenosti jednotlivců, na akcentaci autonomie, partnerství, důstojnosti, soucitu a blízkosti. Cesta domů nevystupuje jako zastávce eutanázie (právě naopak), ale i tak stojí vně institucionálního přístupu ke smrti a vnáší do racionálního a efektivního systému institucí iracionální moment emocí. Debata o eutanázii je v českém prostředí rámována jinak než francouzská, protože ačkoli stojí

také na emoční zkušenosti v protikladu k institucím (zde je zastoupena iniciativou Eutanázie – Dobrá smrt), je i v protikladu k tomu, jak je celá tato problematika nastolena v diskusi, kterou otevírá Cesta domů. Mnohem více se tak jedná o to, co je „dobrá smrt“, než o jasné vymezení pro a proti. Je nutné zmínit, že analýza francouzského a českého případu je vystavěna velmi rozdílně. Zatímco ve francouzském případě je primárně sledována linie veřejného diskurzu, jak je prezentována v médiích a legislativních úpravách, český případ je vystaven zejména na individuálních rozhovorech se zástupci Cesty domů a iniciativy Eutanázie – Dobrá smrt, lékaři, sestrami a s pozůstalými. Metodě výzkumu a analýzy se Durnová věnuje velmi podrobně, zejména tomu, jak a proč byly vystavěny rozhovory s jednotlivými účastníky, přesto velký rozdíl v přístupu k situacím v jednotlivých zemích ubírá argumentaci na průraznosti.

V závěrečné kapitole Durnová shrnuje, že ačkoli je emocionalita z institucí, jejichž původ můžeme vysledovat v racionalismu osvícenství, vyřazována, je v nich a v politickém rozhodování, které je ovlivňuje, vždy neodmyslitelně vnořena. Zároveň velmi zřetelně argumentuje, že emocionální zkušenost, která bude vždy individuální a vždy nepřenositelná, je neinstitucionalizovatelná. V případě emocionální zkušenosti zde totiž vždy bude argument: „vy mi nerozumíte, nemůžete pochopit, o čem mluvím“, a tento argument je v rámci liberální politiky vždy platný. Z toho vyplývá, že i v případě, že současná diskuse legislativu a instituce promění, vždy zde bude možnost individuální zkušenosti, pro kterou nebude tento systém přijatelný a která bude stát vně těchto institucí.

Domnívám se, že přístup Durnové využitý v knize *Politics of Intimacy* je inspirativní nejen pro analýzu kontroverzí spojených se závěrem života, ale i pro jiné oblasti lidské zkušenosti, kde se individuální emocionalita střetává s kolektivem zastoupeným institucemi. Jde o situace, kde jsou

často testovány společenské hodnoty. Perspektiva politiky intimity může být využita k zorientování se v takových tématech, jako jsou adopce dětí LGBTQ páry, nebídná genderové identity, střídavá péče, integrace psychiatrických pacientů do společnosti nebo domácí vzdělávání. Ve všech a mnohých dalších problematikách stojí často hraniční emocionální zkušenost jednotlivce proti kolektivnímu přesvědčení zakotvenému v legislativě. Politika intimity nám jistě nedá odpovědi na to, co je správné a jak je potřeba legislativu změnit či neměnit, otevře nám ale prostor pokládat si jiné, mnohdy zajímavější otázky než jenom tu, zda jsme pro, nebo proti.

Anna Tučková

Jan Keller: *Společnost věčného mládí*

Praha, Sociologické nakladatelství (SLON) 2019, 262 s.

V roce 2019 vyšla vo vydavatelství SLON kniha sociologa, filozofa, publicistu a environmentalistu Jana Kellera *Společnost věčné mladosti*. Kniha je výsledkem autorovo kontextuálního přemýšlení o současnej spoločnosti a jeho snahou porozumieť jej. Keller pracuje s dvoma hypotézami: (1) večná mladosť ako idol a (2) večná mladosť ako údel. Prvú spája s postmodernou spoločnosťou a druhú s hypermodernou spoločnosťou. Robí diachrónny prierez počnúc od šesťdesiatych rokov po súčasnosť a tiež synchrónny, keď skúma vybrané udalosti z viacerých uhlov pohľadu (sociologického, ekonomického, axiologického a tiež filozofického a kultúrneho). Rozhľadnosť autora v problematike a vo francúzskych reáliách vybraného obdobia je obdivuhodná. Pokúsil sa upozorniť na lákavosť myšlienky o večnej mladosti a tiež jej nedostatky, nevýhody, riziká. Jeho dielo nás núti prehodnotiť niektoré doteraz existujúce mýty (o večnej mladosti, spotrebiteľskom správaní, rodových a iných nerovnostiach)